

Waris Dirie

Juoda moteris,
balta šalis

Pasaulinio bestselerio „Dykumų gelė“ autorės knyga

Alma littera

I skyrius

Gimusi klajokle, visą gyvenimą liksi klajoklė

2006 metais po ilgų svarstymų palikau Vieną, tapusią kone naujaisiais mano namais, ir patraukiau į Pietų Afriką. Be galo troškiau grįžti į Afriką ir tikėjau, Keiptaune rasti naująją tėvynę. Mano ketinimams nebuvo lemta išsipildyti. Būdama Europoje dažnai širsdavau dėl perdėto vietos biurokratų kruopštumo ir ne sykį tvirtinau, kad Afrikoje viskas daug paprasčiau, bet vos peržengusi Pietų Afrikos Respublikos sieną įsitikinau, kad yra priešingai. Susidūriau ne tik su biurokratija, bet ir su įsivešėjusia korupcija.

Tai štai, jei Afrikoje tau ko nors reikia, visai nesvarbu ko, tenka duoti kyšį.

Prieš keletą metų pirmą kartą grįžau į Somalį ketindama susirasti mamą, ir šitai man buvo labai aiškiai parodyta. Nuo tos akimirkos, kai išlipau iš lėktuvo, buvau priversta papirkinėti ir duoti pakišas net tada, kai reikėjo ką nors sužinoti ar saugiai išeiti iš oro uosto. Tąsyk į Somalį keliavau su broliu Mohamedu. Lėktuvo, kuriuo skridome į Mogadišą, nė negalėjai vadinti lėktuvu, nes keleiviai jame buvo sutūpę vienoje patalpoje su ožkomis ir avimis. Somalio oro uoste mus sutiko didžiulis kaip kalnas žmogus su automatiniu ginklu.

– Jam reikia duoti pinigų, – šnipštelėjo man brolis.

Aš apsidairiau. Visur sukiojosi iki dantų ginkluoti žmonės, keliantys keleiviams baimę ir paniką savo dideliais ginklais. Nors jie vilkėjo kažkokios nesamos sukilėlių grupuotės uniforma, atrodė taip grėsmingai, kad kaipmat įtikino į savo „užduotį“ žiūrintys labai rimtai.

– Pinigų? Už ką? Ar bent vienas tų tipų yra imigracijos tarnybos atstovas? – atžariai paklausiau.

– Jie atims mūsų pasus, – tarsi žinodamas pranašavo brolis.

– Na, dar pažiūrėsim, – kovingai atšoviau ir atsigrėžiau į priešais mus stūksantį milžiną. – Atsiprašau, gal galėtumėt parūpinti taksi?

Vyras šiurkščiai čiupo mane už rankos ir nutempė į oro uosto pastatą, kitas lygiai taip pat nusivedė brolių. Jie mudu įstūmė į mažytį kambarėlį, kuriame sėdėjo būrys ginkluotų vyrų. Mums vis dėlto teko susimokėti.

Štai taip yra Afrikoje; neatrodo, kad artimiausiu metu kas nors pasikeistų. Lig šiol daugelis šeimų negali leisti vaikų į mokyklą, mat laisva vieta atsiranda tik tada, kai už tai atsakingas tarnautojas gauna pakišą. Norėdami plėtoti verslą parduotuvių savininkai moka dalį pajamų visiškai beprasmėms, tik kyšius renkančioms tarnyboms. Kiekvienas sumanęs įgyvendinti kad ir menkiausią projektą žmogus greitai įsitikina, kad tam tikrą dalį lėšų, kartais didesnę, nei leidžia pajamos, būtina skirti kyšiams.

Afrikoje viskas įmanoma, bet tik tol, kol moki pinigus. Tokioje šalyje kaip Somalis, kurioje nėra teisėtos valdžios, nereikia nė uniformos, kad galėtum savivaliauti, pakanka grėsmingai atrodančio ginklo.

Labiau išsivysčiusiose šalyse, tokiose kaip Pietų Afrikos Respublika, susidarė keistas vakarietiško uniformų garbinimo ir afrikietiškos korupcijos mišinys, kurį papildo labai aukštas nusikalstamumo lygis. Atvažiavusi į Pietų Afrikos Respubliką, šį fenomeną patyriau nuosavu kailiu.

Kartą mudvi – aš ir mano draugė Joana, manoji ryšių su visuomene atstovė – stovėjome eilėje laukdamos muitinės patikrinimo. Joana be jokių trukdžių perėjo patikrinimą, netrukus ir aš įteikiau savo užsienio pasą moteriai prie langelio.

– Paėjękite į šalį, poniam... Diri, – paliepė ji.

– Mano draugė jau perėjo, – atsakiau dairydamosi Joanos.

– Pašom palaukti čia, – pakartojo moteris.

Pasitraukiau nuo langelio laukdama, kol prie manęs prieis uniformuota pareigūnė.

– Sekite paskui mane, – tepratarė ši.

Ji nuvedė mane į tuščią, nejuokų kambarį oro uosto patalpose ir parodė į kėdę prie mažo staliuko. Atsisėdau, ji klestelėjo ant kėdės priešais mane ir tylėdama ėmė vartyti mano užsienio pasą. Paskui užvertė jį, pasidėjo po ranka ir atsirėmusi į stalą pažvelgė man į veidą.

– Kokiam tikslui čia atvykote? – paklausė ji iš lėto.

– Nes noriu čia būti, – atsakiau priblokšta. Kas per klausimas?
– Taip, bet kokiam tikslui? Ar jūs čia dirbate? Ar atostogaujate?
Koks jūsų kelionės tikslas?

– Atvykau savo malonumui, – atšoviau. – Kad aplankyčiau savo žemyną. Juk esu afrikietė.

Moteris kilstelėjo antakį.

– Manęs nedomina, iš kur jūs kilusi, – šiurkščiai amtelėjo ji. – Koks jūsų gyvenamosios vietos Pietų Afrikos Respublikoje adresas? Kur gyvenate?

– Atmintinai nežinau, dokumentus turi mano draugė, – atkirtau, visas šis pokalbis jau pradėjo mane nervinti. Apžvelgiau tą mažulytį kambarėlį plikomis sienomis ir pamėginau tvardyti.

Moteris pasiuntė bendradarbę ieškoti Joanos. Ši buvo jau septynerius metus lydėjusi mane į keliones ir galybę susitikimų, per tą laiką mudvi tapome neatskiriamomis draugėmis.

Padėjėjai grįžus su adresu, moteris atsistojo, čiupo raštelį, mano užsienio pasą ir netarusi nė žodžio dingo už durų. Likau kambaryje viena, mano susierzinimas pamažu virto įtūžiu, nes puikiai žinojau, kas toliau bus.

– Jums leidžiama įvažiuoti į šalį, – pasakė pagaliau grįžusi tarnautoja, – bet dėl ypatingų sąlygų turite sumokėti dokumentų patikros mokestį.

Buvau priversta mokėti, kad patekčiau į savo gimtąjį žemyną. Štai taip mane pasveikino Afrika.

Dirbdama tarptautinėse bendrovėse topmodeliu, pastaraisiais metais begalę laiko praleidau oro uostuose ir prisipažįstu, kad nemėgstu stovėti eilėse. Dar sunkiau nei laukti būna tada, kai pastebiu, jog paprasti keleiviai gaišinami tyčia, be priežasties, vien tam, kad tarnautojai tokiu būdu parodytų savo galią.

Kaip patyriau nuosavu kailiu, oro uostas yra ta vieta, kurioje dažnokai žeminamas žmogaus orumas. Sykį – tuomet man reikėjo vykti iš JAV į Angliją – buvau jau pažymėjusi bilietą ir net perėjusi patikrinimo postą, taigi palengva vaikštinėjau po neapmuitintų prekių parduotuvę. Netikėtai mane užkalbino uniformuota moteris.

– Ponia, prašom eiti su manimi, – kreipėsi ji ir nurodė, kur eiti.

– Ar kas nors ne taip? – paklausiau nepajudėdama iš vietos.

– Ne, tiesiog reikia atlikti kelias saugumo procedūras. Prašom eiti su manimi.

– Niekur aš neisiu, – atkirtau jau garsėliau. – Aš jau perėjau patikrinimo postą ir turiu spėti į lėktuvą.

– Ponia, – tarė moteris, įrėmusi žvilgsnį į mane. – Eikite su manimi, antraip teks pamiršti skrydį.

Man neliko kitos išėities, nes ji vilkėjo uniformą, o aš ne, tad grieždama dantimis buvau priversta paklusti. Pareigūnė nuvedė mane į belangę patalpą su stalu ir dviem kėdėmis, paėmė mano bilietą ir paliko vieną.

Kai buvau beprarandanti kantrybę, ji grįžo ir įsakmiu balsu pareikalavo nusirengti.

– Turiu patikrinti, ar neturit narkotikų, – paaiškino ji man.

– Būkit gera, – nuolankiai paprašiau. – Aš nieko neturiu, tiesiog man reikia spėti į lėktuvą.

Moteris žengė prie manęs ir priėjo taip arti, kad aiškiai užuodžiau jos pažastų prakaito dvoką.

– Ponia, nesunkinkit padėties. Nusirenkit.

Buvau priversta nusirengti.

– O dabar pasilenk, – ji jau movėsi plastikines pirštines. – Turiu patikrinti tavo makštį ir išangę.

Stovėjau nejudėdama, sustingusi iš išsiūčio ir bejėgiškumo ir žvelgiau į ją. Ji buvo juodaodė, lygiai tokia pat juoda kaip ir aš, gal net panašaus amžiaus. Mus skyrė tik tai, kad aš buvau nuoga, o ji vilkėjo uniformą. Ir vis dėlto buvo lygiai tokia pat nuoga. Aš palengva ištiesiau pečius.

– Jūs, ponია, nepaliesit manęs nė pirštu, – iškošiau. – Jūsų pirštas niekada nepateks vidun, jūs net neprisiartinsit prie mano kūno ertmių. Ten nėra nieko, kas jus domintų. Garantuoju jums, kad neįkišit piršto man į užpakalį.

Ir palengva ėmiau rengtis.

Moteris tylėdama spoksojo į mane. Paskui išėjo ir netrukus grįžo su policininku.

Netikėtai jis buvo labai malonus.

– Ar galiu pamatyti jūsų dokumentus? – paklausė.

– Dokumentus turi ji, – parodžiau į policininkę.

Policininkas paėmė iš moters mano pasą, užmetė žvilgsnį ir grąžino man kartu su lėktuvo bilietu. Galėjau eiti sau.

Ak, toji uniforma! Nežinia kodėl ji, visai nesvarbu kokia, keistai veikia uniformuotą žmogų. Gundo ją vilkintįjį niekinti kito žmogaus orumą. Tam nereikia policininko munduro, pakanka paprasto skrydžių palydovo arba bilietų kontrolieriaus uniformos, kad po veikis būtų akivaizdus.

Žmogaus orumas nuolat gundo kitus piktnaudžiauti valdžia. Apvilkt normalų asmenį uniforma, ir šis drabužis pavers jį visiškai kitu. Tai įrodo psichologų Stanford ir Prisonso eksperimentas su jaunais vyrais. Eksperimento dalyviai buvo atsitiktine tvarka padalyti į dvi grupes. Pusė jų, apvilkti uniformomis, turėjo dėtis kalėjimo prižiūrėtojais, kita pusė – kaliniais. Per kelias dienas padidėjo įtampa, ir „prižiūrėtojai“ ėmėsi prievartos. Vos tik jaunuoliai apsilviko uniformą ir pajuto užimantys aukštesnę padėtį, pradėjo išnaudoti kitus.

Galėčiau papasakoti ne vieną istoriją, kaip niekinamas kito žmogaus orumas. Sykį Vokietijos oro uoste mane, laukiančią skrydžio į JAV, užkalbino du policininkai, vyras ir moteris. Pastebėjo dideliame informaciniame tablo ieškant, kur bus įlaipinami mano skrydžio keleiviai. Pareigūnai iš lėto priėjo prie manęs užkišę nykščius už diržų, tikri uniformuoti gražuoliai.

Vyras paklausė, kur vykstu, ir tuoj pat pridūrė:

– Ar kalbate vokiškai?

– Ne, – atsakiau angliškai.

– Kur jūs keliaujat? – pakartojo, dabar jau angliškai.

– Į JAV, – nenorom atsakiau.

– Gal galėtume pažvelgti į jūsų dokumentus? – paprašė jis.

Tylėdama padaviau vyrui užsienio pasą. Pažvelgęs į dokumentą, šis nustebo:

– Jūs – Austrijos pilietė? – kilstelėjo antakį. – Ir nemokate vokiškai?

Vėl buvau priversta eiti su jais į dar vieną belangį oro uosto kambarėlį, vėl buvau palikta jame viena. Po kiek laiko vyras grįžo.

– Kuo jūs vardu? – paklausė jis.

Negi tas žmogus iš manęs tyčiojasi? Juk turi mano pasą.

– Varis Diri, – atsakiau nesiraukydama.

Staiga jis maloniai nusišypsojo.

– Tai išties jūs? Žmona neseniai skaitė jūsų knygą. Prašau man atleisti, štai jūsų pasas.

Atsistojau ir išėjau, neturėjau jokio noro kalbėtis su tuo žmogumi, juk per jį vos nepraleidau savo skrydžio. Žingsniuodama prie įlaipinimo vartų mažčiau, kiek būčiau ten kiurksojusi, jei būčiau paprasta, niekieno nepažįstama juodaodė arba jei policininko žmona nebūtų skaičiusi mano knygos.

Duok žmogui bent lašą galios, ir jis pradės tave žeminti. Baisiausia, kad beveik kiekvienas apvilktas uniforma ima taip elgtis. Baigęs mokyklą ir universitetą žmogus tampa labiau išsilavinęs, bet toli gražu ne geresnis. Išsilavinimas nesulaiko nuo piktnaudžiavimo savo galia.

Galia, Europoje ir JAV teikiama uniformos, Afrikoje įgyjama ginklais. Ginkluotas žmogus ten daro ką nori. Europoje gali patekti į letenas muitininkui arba policininkui, o Afrikoje klestinčiai prievartai nereikia valstybinės institucijų, ją patirsi iš kiekvieno, kam tik pereisi kelią.

Prieš persikeldama į Pietų Afrikos Respubliką buvau jau girdėjusi apie didelį nusikalstamumo lygį šalyje, deja, pačiai teko patirti, kad šie gandai visiškai pagrįsti.

Atvykusios į PAR mudvi su Joana leidomės ieškoti tinkamos gyvenamosios vietos. Viena nekilnojamojo turto įmonė mums parodė keliolika namų, daugelis jų buvo prie jūros, kiti vynuogynų šlaituose. Į akis krito skurdo ir turto kontrastai, aš buvau priblokšta pamačiusi turtingųjų Pietų Afrikos Respublikos gyventojų valdas, čia gyveno ir gausus būrys europiečių bei amerikiečių, vertinančių šios pietų šalies klimatą ir neįtikėtinai vaizdingą gamtą. Nenuostabu, kad tuos prabangius namus puldinėjo skurdžiai.

Kad ir kaip nėrėmės iš kailio, savo svajonių namo tarp parody-

tųjų neradau, kol vieną dieną gavau neįprastą pasiūlymą. Nekilnojamojo turto agentūros savininkas skyrėsi su žmona ir ketino parduoti namą, pasistatydintą savo nedidelei šeimai šalia Keiptauno. Tasai statinys, stūksantis ant kalvos su vaizdu į Atlanto vandenyną, ir jo aplinka man išsyk patiko. Iki jūros buvo mažiau nei dešimt minučių kelio, o už namo sklypas ribojosi su didžiausiu Pietų Afrikos Respublikos paukščių draustiniu. Pakrantėje spietėsi garsi jūrų liūtų kolonija, tad vandenyne nuolat sukiojosi vienas kitas baltasis ryklys, paviliotas šių gyvūnų. Apžiūrėjusi namą, ilgai nedelsiau ir tuoj pat sutikau pirkti. Prieš išikeliant jį reikėjo iš pagrindų remontuoti, todėl Keiptaune išsinuomojau nedidelį butą ir ketinau ten pagyventi iki remonto pabaigos.

Sykį mano draugas Džonas, su kuriuo susipažinau čia, Pietų Afrikos Respublikoje, pakvietė mane į restoraną. Po romantiškos vakarienės pasiūlė apsilankyti viename klube. Mudu visą vakarą šokome, buvo labai linksma.

Staiga didžėjus išjungė muziką ir čiupo mikrofoną.

– Žmonės, paklausykit, – sušuko jis, – šiandien pas mus svečiuojasi tikra žvaigždė! Varis Diri, garsios knygos apie Afriką autorė, supermodelis ir Bondo mergina! Paplokime! Paplokime!

Buvau priblokšta – žmonės garsiai sveikino mane ir draugiškai mosavo rankomis. Mes dar truputį pašokom, paskui Džonas palydėjo mane iki buto durų. Rakindama duris, akies kampučiu pastebėjau du mus sekančius jaunuolius. Sunerimau, bet abudu apsigrėžė ir dingo, o aš išmečiau šį epizodą iš galvos.

Kitą rytą savo nedideliame butuke sėdėjau ant grindų, klausiausi Bobo Marlėjaus ir kalbėjausi telefonu su vadybininku Valteriu. Mano butukas buvo kuklus, bet labai gražus, net su balkonėliu. Kažkam pabeldus į duris, aš, vis dar spausdama telefoną prie ausies ir nieko bloga negalvodama, jas atidariau. Tą akimirką man į veidą buvo įremtas orinis šautuvas, ir tie patys du vakarykščiai jaunuoliai įvirto vidun. Kol vienas jų vis dar laikė prispaudęs ginklą man prie galvos, kitas nuskuodė į butą. Stovėjau it suakmenėjusi, tebegniauždama rankoje telefoną.

– Ar bute dar kas nors yra? – paklausė vienas iš užpuolikų.

– Ne.

Staiga mane apėmė begalinė ramybė. Iš lėto nuleidau ranką, mėgindama paslėpti telefoną už nugaros. Juokingiausia, kad nebeliko jokios panikos, dabar buvau visiškai rami. Visa situacija atrodė perdėm siurrealistiška, kad bent kiek bijočiau.

– Sveiki, – tariau vaikinams, užsitraukusiems ant galvos gobtuvus, bet nė nemėginantiems slėpti veido. Abudu buvo juodaodžiai ir gana jauni, vis dėlto vienas jų aiškiai atliko vado vaidmenį, mat nuolat nurodinėjo savo bendrui. Antrasis, pamaniau, labiausiai gviešiasi pinigų narkotikams – atrodė panašus į jų vartotoją.

– Vesk ją iš čia! – amtelėjo vadas.

Antrasis nusivedė mane į miegamąjį ir pargriovė ant lovos; stengdamasi paslėpti telefoną, pakišau jį po užpakaliu. Per tą laiką vadas spėjo nusiaubti visą butą. Jis tai atliko neįtikimu greičiu į visas puses svaidydamas daiktus.

– Nusiramink, – tariau.

– Užsikimšk, kekše! – šūktelėjo saugojantis mane vaikas.

– Galit imti viską, ko tik jums reikia, tik nelieskit mano muzikos įrašų.

Vaikas pažvelgė į mano stereofoninį grotuvą ir nubloškė jį žemėn, o bendras tik stebėjo jo veiksmus.

Ūmai man po užpakaliu suskambo telefonas, išsigandusi krūptelėjau. Matyt, netyčia buvau jį išjungusi. Mano prižiūrėtojas stryktelėjo iš vietos, šiurkščiai nustūmė mane šalin ir paėmęs šveitė telefoną į kampa. Pakui vėl atsisėdo stebėdamas savo vadą, o šis tebeniokojo mano butą. Netrukus pamačiau, kad, regis, rado, ko ieškojęs. Tai buvo mano kreditinė kortelė.

– Koks jos kodas? – pasidomėjo vadas.

Nedvejodama išpyškinau pirmus galvon toptelėjusius skaičius.

– Tikrai? – dar kartą paklausė jis.

– Žinoma, žinoma, negi būčiau tokia kvaila, kad tau meluočiau? Galiu drauge eiti prie bankomato, jis čia pat, už kampo.

Vyras nepatikliai nuvėrė mane žvilgsniu; dingojosi, kad matau sukantis mintis jo galvoje. Tą akimirką galėjo nutikti bet kas, plėšikai galėjo mane išžaginti arba nužudyti, o gal ir viena, ir kita. Tai vyko penktadienį, o ši savaitės diena yra šiek tiek magiška, tad buvau tikra, kad man nieko nenutiks – tai nulėmė mano elgesį, ir šis išmušė abu jaunosius nusikaltėlius iš vėžių.